

Jogtörténeti Parerga II.

Ünnepi tanulmányok

Mezey Barna

65. születésnapja

tiszteletére

Szerkesztette:

Gosztonyi Gergely

Révész T. Mihály

Budapest, 2018

© A szerzők, 2018

© A szerkesztők, 2018

ISBN 978 963 284 968 3

www.eotvoskiado.hu

Felelős kiadó: az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar dékánja

Projektvezető: Sándor Júlia

Kiadói szerkesztő: Kiss Ernő Csongor

Tipográfia: Anders Tibor

Borítóterv: Csele Kmotrik Ildikó

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.

Tartalom

Laudatio	7
<i>Antal Tamás</i>	
Városi és királyi bíróságok Debrecenben a „tisza népképviselő” korában	9
<i>Balogh Elemér</i>	
Gondolatok a szabadságvesztésről első büntetőjogi operátumaink tükrében.....	19
<i>Balogh Judit</i>	
Nizsalovszky Endre habilitációja a Debreceni Tudományegyetemen (1929)	27
<i>Beke-Martos Judit</i>	
Hagyomány: H. Patrick Glenn nyomán	35
<i>Béli Gábor</i>	
Eljárás hatalmaskodási ügyekben a nádor törvényszékén az <i>Ars Notaria</i> szerint	41
<i>Blazovich László</i>	
Raymundus Parthenopeis	49
<i>Bódiné Beliznai Kinga</i>	
Történetek a bírói felelősség köréből	61
<i>Földi András</i>	
<i>A mors servorum</i> néhány kérdése a római jogban, különös tekintettel annak büntetőjogi vonatkozásaira	67
<i>Gedeon Magdolna</i>	
A bányaregálé szerepe a magyar uralkodók kölcsönügyleteiben	73
<i>Gosztonyi Gergely</i>	
Börtönrádiók a reszocializáció szolgálatában.....	83
<i>Herger Csabáné</i>	
A szerzeményi közösség történeti gyökerei a német jogfejlődésben	91
<i>Horváth Attila</i>	
„Ebből ered a haza becsülete!”	
A Szent Korona őrzésének jogtörténeti vonatkozásai	99
<i>Izsák Lajos</i>	
Az 1945. évi nemzetgyűlési választások	111
<i>Karácsony András</i>	
Franz Kafka tudósítása a kínzás és az ítélet-végrehajtás egységéről	121
<i>Kelemen Roland</i>	
Egy elhúzódo harc margójára. Az ítélkezési nyelv kérdése az 1912. évi közös katonai bünvádi eljárás kodifikációja során	127
<i>Képes György</i>	
A középkori Dán Királyság létrejötte	135

Képešy Imre

A büntetőjog fejlődésének tendenciái a két világháború közötti Csehszlovák
Köztársaságban145

Korsósné Delacasse Krisztina

A csalás törvényi tényállásának és jogi tárgyának változása a magyar büntetőjog
történetében153

Kukorelli István

Az 1994–1998 közötti korszak alkotmányozása159

Lehotay Veronika

Változások a büntetőjogban a két világháború közötti Magyarországon179

Lőrincz József

A börtönbiztonság fejlődésvázlata hazánkban a 20. században187

Máthé Gábor

A bírói hatalom két alapelvi törvénye195

Megyeri-Pálffy Zoltán

Wagner Gyula törvényszéki fogházai205

Nagy Janka Teodóra

A khodü: egy 19. századi oszét közvélemény-büntetés211

P. Szabó Béla

A századforduló jelentős osztrák magánjogászának, Leopold Pfaffnak nagyszabeni
professzorsága (1861–1868)219

Papp László

Az *Ordo Judicarius* jogorvoslati reformjai229

Peres Zsuzsanna

Arisztokrata gyámnök és kötelezettségeik a 16–17. századi Magyarországon235

Révész T. Mihály

Népbíráskodás „az esküdtbírósnak törvényhozás útján való visszaállításáig”?241

Stipta István

Ludvig János, a pénzügyi közigazgatási bíróság második elnöke249

Szabó István

Decentralizált egységállam – szövetségi állam – államszövetség255

Újvári Emese

Egy talányos kereset a római jogban: az *actio subsidiaria* a gyámolt érdekeinek védelmében263

Valki László

A felsőoktatási törvény módosítása271

Varga Norbert

Kartelljog a gyakorlatban: a bemutatási kötelezettség élmulasztása miatt indított eljárás283

Vékás Lajos

Az osztrák polgári törvénykönyv (Optk.) utóélete a magyar magánjogban291

Völgyesi Levente

A műemlékvédelmi jog polgári kori története Magyarországon (1841–1949)299

Laudatio

Mezey Barna hatvanöt éves lett, öt év telt el a szakmai munkássága előtt tisztelegő első kötet (*Jogtörténeti Parerga*) megjelentetése óta. Az olvasó már a második kötetet tarthatja kezében, amelyben kollégái, barátai és tanítványai köszöntik a jeles évforduló okán az Ünnepeletet!

Mezey Barna 1972 óta van folyamatos kapcsolatban az Eötvös Loránd Tudományegyetemmel, amikor is hallgatóként felvételt nyert az Állam- és Jogtudományi Karra. 1983-tól egyetemi adjunktus, 1991-től egyetemi docens, majd pedig 2000-től egyetemi tanár. Az ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékét megszakítás nélkül éppen negyed százada, 1993 óta vezeti. A Magyar Tudományos Művek Tárában 1976 és 2017 között majdnem 600 tudományos közleményt jegyez szerzőként, szerkesztőként.

Tudományos tevékenysége mellett az Ünnepelet életében meghatározó volt kari és egyetemvezetői szerepvállalása: 1996 és 2000 között oktatási és tanulmányi dékánhelyettes, 2000 és 2008 között két cikluson keresztül az ELTE ÁJK dékánja, majd 2010 és 2017 között szintén két cikluson át az Alma Mater legelső embere, *rector magnificusa*. 2011-ben pedig további elismerésként a Magyar Rektori Konferencia Plénuma az MRK elnöki tisztségével szavazott bizalmat a jubilánsnak.

Ahogy a Jogtörténeti Parerga I. kötetében fogalmaztunk: „Mezey Barna professzor közösségteremtő ereje, személyiségének természetes kisugárzása minden bizonnyal a további évtizedekben is alakítja jogtörténet-tudományunk fejlődését”. Ehhez kívánunk – e kötet minden közreműködője nevében is – sok erőt, jó egészséget, változatlan munkakedvet és nem utolsósorban szeretetteljes környezetet!

Kedves Barátunk, Isten éltesse!

Budapest, 2018. május 27.

A szerkesztők

A portál a Századvégtől származó közvélemény-kutatási eredményre hivatkozott, amely szerint a lakosság hetven százaléka egyetért a lex CEU-val.⁵⁶

Mindebből arra lehet következtetni, hogy a magyar kül- és belpolitika visszatért a rendszer-változás előtti hagyományokhoz. Budapesten néhány éve már arra figyelnek, hogy mit tesz a putyini hatalom és mit közöl a világgal az orosz állami propaganda. Amikor az előbbi tartani kezdett az Oroszországban működő amerikai, különösen a Soros-féle támogatást élvező intézmények tevékenységétől, a magyarországi hatalom birtokosai is komolyan aggódni, majd – követő üzemmódban – cselekedni kezdtek. Moszkvában 2012-ben hozták meg az első civil szervezetek elleni törvényeket, Budapesten azonban csak két évvel később léptek fel, és egyelőre csak a Norvégia által szponzorált szervezetek ellen. A lemaradást azonban, mint láttuk, 2015-re sikerült csökkenteni. Az intenzív sorosozás mindkét országban közel egy időben kezdődött azokon az angol nyelvű orosz portálokon, amelyek elsősorban amerikai szerzők cikkeit közölték. Aztán a lemaradás ismét növekedett egy kicsit. A Soros által támogatott intézményeket Oroszországban 2015–2016-ban számolták fel, míg a magyar kormány 2017-ig várt a CEU-ra, illetve a civil szervezetekre vonatkozó törvénymódosítások benyújtásával és megszavaztatásával.

Nem valószínű, hogy Orbán Viktor az orosz elnök kifejezett kérésére indította volna el a sorosozást és a CEU elleni eljárást. Ez csak az első napokban tűnhetett így, amikor mindenki értetlenül állt a jelenség előtt. A magyar miniszterelnök feltehetően önként is szívesen másolta és másolja az orosz gyakorlatot, hiszen hajszálpontosan ugyanazt gondolja Sorosról és az általa támogatott intézményekről, mint Putyin, és ugyanúgy tart is tőlük. Elgondolkodtató, hogy a tengerentúlon egy szélsőjobboldali honlap, a *Breitbart News* mennyire meggyőzőnek tartotta az események magyar (és így orosz) kormányzati értelmezését, továbbá milyen gyakran hivatkozott Orbán Soros-, illetve CEU-ellenes kijelentéseire és intézkedéseire. A három országban tényleg összenőtt volna, ami összetartozott?

⁵⁶ Victoria Friedman: Majority of Hungarians Back Orban's 'Anti-Soros' University Law. 2017. április 15. <http://www.breitbart.com/london/2017/04/15/hungarians-back-orbans-anti-soros-university-law/>

Kartelljog a gyakorlatban: a bemutatási kötelezettség elmulasztása miatt indított eljárás

A kartellszerződések bemutatása és nyilvántartása egyik alapvető feltétele volt a kartellek törvényszerű működésének a 20. században. A kartelltvörvény (1931. évi XX. tc.) előírta a kartellszerződések bemutatását a m. kir. kereskedelemügyi miniszternek az aláírását követő 15 napon belül, amelynek elmulasztásához szankciókat fűzött. A kartellszerződés érvényességi kelléke volt továbbá a bemutatáson kívül az írásba foglalás.¹

„A magyar törvény [...] kötelezővé tette a bemutatást és annak elmulasztását az érvénytelenség jogkövetkezményével sújtotta, aminek következménye, hogy számos megállapodásnál vagy határozatnál, melynél vitás az, hogy olyan „gazdasági versenyt szabályzó” megállapodásnak vagy határozatnak tekintsük-e, amelyet a kartellhivatalnál be kell mutatni, annak érvényessége is vitássá fog válni”². A kartellhivatal (minisztérium) feladatkörét igyekezett folyamatosan bővíteni, miközben arra kellett ügyelnie, hogy „a hivatal a magángazdaság mindennapjaiba feleslegesen ne avatkozzék bele, de szorítkozzék – ha már egyáltalában kartellhivatalra szükség van – szigorúan azokra az ügyekre, amelyeket a tételes jogszabályok a hivatal körébe utaltak”³.

A bemutatási kötelezettség nem csak magára a kartellszerződésekre terjedt ki, hanem azok módosítására és kiegészítéseire is. A kartelltvörvény szerint a bemutatási kötelezettség alá eső megállapodások és határozatok két kategóriába tartoztak. Az elsőbe kell sorolni a jogviszonyt megállapító megállapodásokat és határozatokat, míg a másodikba ezek módosításait és kiegészítéseit. Ranschburg Nándor – aki ügyvédként korának ismert gyakorlati szakembere volt – úgy vélekedett, hogy a kartellek működése során hozott határozatokat csak akkor lehetett a kartellszerződés kiegészítéseként kezelni, ha azok a kartell tagjainak szerződéses jogviszonyára

¹ A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosítószámú, *Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban* című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg. *Magyar kartelljog. Kartelljog Tára*. III. kötet. 1933. 2. sz., 7. p.; Vö: P. VI. 3932/1934. In *Magyar kartelljog. Kartelljog Tára*. V. kötet. 1935. 1. sz., 4–6. p. Lásd még: P. VI. 1158/1934/15. In *Magyar Kartelljog Tára*. V. kötet. 1935. 2. sz., 24. p.; Schuster Rudolf: A kartelltvörvény. (1931. évi XX. tc.) *Kartelljog Tára*. I. kötet. 1931. 3. sz., 42. p.; Harasztosi Király Ferenc: *A kartel*. Budapest, 1936, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 548–549. p.

² Ranschburg Nándor: A kartelltvörvény a gyakorlatban. *Kartelljog Tára*. III. kötet. 1933. 1. sz., 7. p. Király Ferenc: A kartelltvörvény gyakorlati alkalmazása. *Kartelljog Tára*. II. kötet. 1932. 2. sz., 10. p.

³ Király 1932, 10. p.

vonatkoztak. A kartellszerződés valójában egy magánjogi társasági szerződés volt, amelynek kiegészítése vagy módosítása csakis a tagok egyhangú határozatával történhetett meg.⁴

További fontos kérdésként merült fel, hogy a megkésett bejelentés pótolta-e a mulasztást, illetve, hogy a határidőn túl bejelentett megállapodás érvényes-e vagy sem? A kartelltörvény az utólagos bejelentésre lehetőséget teremtett. „Maga a törvény úgy rendelkezik, hogy a bemutatás elmulasztása, vagy hiányossága esetében a közgazdasági miniszter a bemutatásra kötelezett felet a bemutatás teljesítésére vagy hiánypótlásra felhívhatja és a fél ennek a felhívásnak eleget tenni köteles”⁵. Az utólagos bemutatás érvényesség szempontjából ugyanolyan jogi hatással bírt, mint a határidőn belüli bemutatás. Az igazolás nem befolyásolta a szerződés érvényességét, hanem csak a bírság kiszabására vagy mellőzésére volt hatással. Az igazolás tárgyában határozatot hozó törvényszék a kartelltörvény 14. §-a alapján kizárólag a bírság kiszabása tárgyában dönthetett. Nem vizsgálhatta a szerződés érvénytelenségét vagy érvényességét.⁶ A bemutatás részletes szabályait az 5381/1931. M. E. rendelet tartalmazta.⁷

A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárának iratai között maradt fenn az a törvényszék előtt indított per, ami alapján jól rekonstruálható, hogyan zajlott a gyakorlatban egy bemutatás elmulasztása miatt indított eljárás.⁸ Az Első Pécsi Mész- és Gőztéglagyár dr. Deutsch elsőrendű, Pécs Rácvárosmenti Gőztéglagyár Hochstadter és Társai másodrendű, Eisner Dóczi harmadrendű panaszlottak pécsi téglagyárosok ellen kereskedelmi vétség miatt indított ügyben a pécsi kir. törvényszék a következő végzést hozta.

A törvényszék a panaszlottakat az 1931. évi XX. tc. 14. § a) pontjában meghatározott, a panaszlottak mulasztása által elkövetett kereskedelmi vétség miatt 30-30 pengő pénzbírsággal büntette a következő indokok alapján.

A kincstári jogügyi igazgatóság 50825/III. 1934. sz. kérvényében az Első Pécsi Mész- és Gőztéglagyár dr. Deutsch Pécs Rácvárosmenti Gőztéglagyár Hochstadter és Társai, valamint Eisner Dóczi pécsi téglagyárosok ellen az 1931. évi XX. tc. 14. §-ának 1. pontjában körülírt mulasztás miatt eljárás megindítását kérte, mert a panaszlottak kérelméhez csatolt kartellszerződések elkésve, azaz 15 nap eltelté után mutatták be a m. kir. kereskedelemügyi miniszternek.

A levéltári anyagok között megtalálható a jogügyi igazgató kérelme az eljárás megindítása kapcsán. A panaszlottak a kartellszerződések elkésve, azaz csak 15 nap elteltét követően mutatták be a m. kir. kereskedelemügyi miniszternek. A jogügyi igazgatóság ezért kérte, hogy a panaszlottaknak az 1931. évi XX. tc. 14. §-ának 1. pontjában meghatározott mulasztása miatt a rendbüntetési eljárás megindítása és panaszlottak pénzbírsággal történő büntetése történjen meg.⁹

A pécsi törvényszék a következő végzést hozta a kincstári jogügyi igazgatóság kérelme kapcsán. A panaszlottak a kartellszerződéseiket elkésve mutatták be a kereskedelemügyi miniszternek, ugyanis a vonatkozó szerződéseket 1934. június 10-én, illetve 15-én kötötték meg, és

⁴ Ranschburg 1933, 9. p.

⁵ Ranschburg 1933, 10. p.

⁶ Ranschburg 1933, 11. p., Schuster 1931, 44. p.

⁷ Dobrovics Károly: *Kartellismeretek*. Budapest, 1937, Monopol Könyvkiadó Vállalat, 70–73. p.

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára (MNL BML) a Pécsi Királyi Törvényszék (1946-tól Törvényszék) VII. 2. b. p. 4224/1934.

⁹ MNL BML. 50825/III.1934. In P. 4224/1934.

bemutatásuk csak ezt követő hónap 6-án történt meg, azaz a bemutatásra szánt 15 nap elteltét követően. Minthogy az 1931. évi XX. tc. 14. §-ának 1. pontjában rögzített mulasztás miatt csak pénzbírságot lehetett kiszabni, ezért a törvényszék a 69.400/1914. I. M. számú rendelet 26. §-a alapján felhívta panaszlottakat, hogy jelen végzés kézhezvételétől számított 15 nap alatt igazoló nyilatkozatukat a törvényszékhez nyújtsák be.

A téglagyárosok igazoló nyilatkozatukban előadták, hogy a kartellszerződés lényege, hogy fel akartak állítani egy eladási irodát, amellyel megbízták Tausz Gyula Bankházát, aki egyben vezette is „a Pécsi Téglagyárosok Eladási Irodáját”. Az egységes szerződés tehát két részből állt: egy intern szerződésből, amely a téglagyárosok közti jogviszonyt szabályozta, és egy extern szerződésből, mely a téglagyárosok és Tausz Gyula jogviszonyát rendezte. A szerződés csak akkor jött létre, ha mind a két szerződést a felek aláírták. Az 5831/1931 M.E. rendelet szerint a szerződéseket csak létrejöttüket követően kellett bemutatni a miniszternek. Az igazoláshoz mellékelt iratokkal akarták bizonyítani, hogy azok egyikén sem szerepel Tausz Gyula aláírása. Ennek az volt az oka, hogy Tausz Gyula nem tartózkodott Magyarországon sem június 10-én, sem pedig június 15-én, hiszen június 1-től egészen június 17-ig betegség miatt külföldön volt. A megállapodás aláírására csak hazaérkezését követően került sor. Csatolták továbbá Tausz Gyula levelét, amellyel állításukat akarták igazolni. A bemutatási határidőt ettől az időponttól kezdve számították, ami azt jelentette volna, hogy időben benyújtották a kartellszerződést a miniszterhez. „A hiba, a mit elkövettünk, lényegében alaki. A Tausz Gyulához címzett megállapodást – amikor aláírta – kelteztetni kellett volna és ezt az ekként általa is aláírt és keltezett példányt kellett volna bemutatnunk, akkor nem lett volna semmi baj.”¹⁰ Erre tekintettel kérték a felek az eljárás megszüntetését.

A peres iratok között megtalálható továbbá a téglagyárosok levele az eladási iroda felállítására kapcsán, amelyet Tausz Gyulának címeztek. Az Első Pécsi Mész- és Gőztéglagyár dr. Deutsch, Pécs Rácvárosmenti gőztéglagyár Hochstädter és társai, Eisner Dóczy téglagyárosok a csatolt jegyzék szerint megállapodtak abban, hogy az általuk előállítandó közönséges tömör fali téglá és hódfarkú tetőcserép Pécs város területén való, valamint a gyártelepükéről tengelyen elszállított termékek értékesítésére eladási irodát állítanak fel.

A téglagyárosok a következő eladási árakat állapították meg: a közönséges nagyméretű fali téglá I. o. géppel gyártva 42 pengő; a kézzel gyártott 40 pengő; a II. o. géppel gyártott 40 pengő; a kézzel gyártott II. o. 38 pengő; a kisméretű I. o. gépi vagy kézi 28 pengő; a II. o. 26 pengő; a hódfarkú tetőcserép gép vagy kézi gyártású eladási ára vállalkozóknak 42 pengő, míg magánszemélyeknek 44 pengő; a sima gerinccserép 30 pengő és a csigás 40 pengő volt. Nagyobb mennyiségű téglá vagy cserépeladásnál a felek a fentiekől eltérő árat csak közös beleegyezéssel állapíthattak meg.

Tausz Gyula Bankháza megbízást nyert a téglagyárosoktól, hogy a megállapodás időtartama alatt szükséges tömör fali, padlózati téglát, hódfarkú és ehhez való gerinccserepek eladását a meghatározott áron értékesíti. Az eladási iroda ezt követően minden hónapban eljuttatta a befolyt összeget a téglagyárosoknak a jutalék levonását követően. Tausz Gyula Bankháza a pécsi téglagyárosok eladási irodájának vezetéséért és az áruk eladásáért jutalékot kapott. Ezen jutalék

¹⁰ MNL BML. p. 4224/1934.

Pécs város területén eladott téglá és cserép eladási árának 1,5%-a, míg a vidékre tengelyen eladott téglá és cserép árának a 0,5%-a volt.

Amennyiben a téglagyárosok valamelyikének szüksége lett volna előlegre, akkor ezt Tausz Gyula Bankháza hitelezte meg a többi téglagyáros jóállása mellett, azzal a feltétellel, hogy az előlegezett összeg erejéig lekötötte a már meglévő téglá- és cserépgyártmányait. Kötelezte magát továbbá, hogy a kvóta szerint neki járó összegből kéthetente 10%-ot törleszt, amelyet a Bankház a neki járó összegből levonhat. A hitelösszeg nagyságáig az aláíró felek fedezeti váltót állítottak ki Tausz Gyulának.

Tausz Gyulának kellett nyilvántartani a szerződés szerinti kimutatásokat, megtekinthette a gyárosok szállítási és eladási könyveit, és ellenőrizte a szállítást és az eladást.¹¹

A megállapodás tényleges megvalósítása kapcsán a téglagyárosok, illetve azok tulajdonosai a további határozatokat fogadták el. A téglagyárak az általuk előállítandó termékek eladására megállapodtak abban, hogy Pécs város területén, nemkülönbén a gyártelepről tengelyen elszállított közönséges tömör falú téglá, padlózati téglá, a hódfarkú tetőcserép és ehhez való gerincszerép eladásával a Pécsi Téglagyárosok Eladási Irodáját, azaz Tausz Gyula Bankházát bízzák meg, mely iroda az alábbi szabályok pontos betartása mellett fogja a téglagyárak termékeit árusítani.

A gyárvállalatok az egymás közötti kontingensek arányát a következőkben határozták meg: az Első Pécsi Mész- és Gőztéglagyár dr. Deutsch: téglá 44%, cserép 44%; a Pécs Rácvárosmenti Gáztéglagyár Hochsädter és társai: téglá 34%, cserép 64%; az Eisner Dóczi téglagyára: téglá 22% és a cserép 22%. A vállalatok kötelezték magukat, hogy az 1934. május 1-től kezdve termékeiket kizárólag a „Pécsi Téglagyárosok Eladási Irodája” útján ajánlják és adják el. Ennél fogva a gyárvállalatok lemondtak arról, hogy Pécs város területén és tengelyen szállítva vidéken gyártmányaikat nagyban bárkinek közvetlenül ajánlják megvételre, vagy azokat eladják. Kijelentették, hogy a fenti termékeikre vonatkozó ajánlattételre és azoknak nagybani eladására vonatkozó jogukat a „Pécsi Téglagyárosok Eladási Irodájára” átruházzák.

A téglagyárak kötelezték magukat arra, hogy legkésőbb minden év február 1-ig az elmúlt szerződéses évről az irodának a leltárt megküldik a termékek pontos megnevezésével.

Az iroda kötelezte magát arra, hogy minden hónap 15-éig minden gyárnak kimutatást küld az elmúlt négy, illetve öt hétben végrehajtott szállításokról, a túlszállításokról, illetve a szállítási hátralékokról. Az irodának kellett a hozzá befolyt és a rendelkezésre álló számlaösszegeket az összes tagok közt hetenként, avagy kéthetenként kontingensük arányában szétosztani. Az irodának jogában állt a rendelkezésre álló váltókat a gyárnak készpénz helyett kiadni, feltételezve, hogy ezek kiadásával a fennálló heti járandóságokat nem lépte túl. Az irodának kellett ellenőrizni, hogy a gyárak a megállapodást betartják-e, valamint megvizsgálni, hogy a beadott adatok és jelentések helyesek-e. E célból megtekinthette a gyárak könyvelését, és megvizsgálhatta az üzleti irányú tevékenységét. Az irodának kellett elkészíteni 1935. január végére egy főelszámolást, amelyet a gyáraknak el kellett juttatni, ami ellen 15 napon belül kifogást lehet benyújtani. A döntést 30 napon belül kellett meghozni.

¹¹ MNL BML. 50825/III.1934. In P. 4224/1934.

A gyártmányok mindenkori eladási irányárát a vezetőség általános szótöbbséggel állapította meg. A termékek árát készpénzben kellett kifizetni, és a hitelnyújtáshoz a vezetőség külön hozzájárulására volt szükség. Az eladásnál a teljesítés helye a téglagyári telephely volt, és a vételárát készpénzben kellett 30 nap alatt kifizetni. Az eladásból származó veszteségeket a vállalatok kontingensük arányában viselték.

Jelen szerződés alól kivételt képeztek azok a termékek, amelyek a gyárosok saját lakóháza vagy telepe építéséhez és javításához voltak szükségesek.

A vállalatoknak kellett gondoskodni arról, hogy az eladási iroda részére kiutalt rendelés pontosan, a kijelölt időben és kifogástalan minőségben „rendes kereskedő gondossággal teljesíthessék, így kötelesek a gyárosok jó minőségű előírt méretnek megfelelő téglát és cserépet szállítani. A szállítás pontos teljesítéséért és az áru kifogástalan minőségéért minden gyáros külön-külön tartozik vállalni a felelősséget és minden következményt viselni, ami az anyag szerződésselenes minőségéből vagy a szállítástól felmerülnek”¹². A téglák és a cserép minősége vagy a pontatlan szállítás miatt a vevők részéről beérkezett panasz kapcsán egy kéttagú bizottság döntött.

A cégek kötelezettséget vállaltak arra, hogy Pécs város határától számított 50 km-es körzeten belül téglagyári telep megszerzésében vagy új téglagyár alapításában nem vesznek részt. E kötelezettség megszegése esetén a vétkes félnek 10 000 pengő kötbért kellett fizetnie a központi irodának.

Az eladási irodának minden héten kimutatást kellett készíteni az előző hét folyamán beérkezett megrendelésekről, azok elosztásáról és a megtörtént szállításokról. Amennyiben a kimutatás eredményeként megállapítható, hogy egyes vállalatokkal szemben a megrendelések elosztásánál az arányszámokat nem tartották be, amelynek következtében a kontingens-arányszámokkal saját hibájukon kívül elmaradtak, az eladási irodának kellett gondoskodni arról, hogy az arányszámok be nem tartása következtében előállott eltérést a következő héten kiegyenlítsék, és pedig oly módon, hogy a szállításban elmaradt vállalatoknak megfelelő megrendelést irányozzanak elő. Amennyiben az üzleti év végén megállapították az elmaradást, akkor az érintett vállalatot kártalanítani kellett.

A szerződés tárgya lehetett továbbá a falazásra alkalmas I., II. esetleg III. osztályú tömör falitégla, ez alól kivételt csak a darabtégla képezett, amit minden gyár szabadon értékesíthet. Az a gyár, aki bármely okból I. osztályú téglát II. osztályúnak minősített, vagy II. osztályút III. osztályú megjelöléssel szállított, az szerződésszegést követett el, és minden 1000 szerződéselenesen forgalomba hozott téglá után 100 pengő kötbért kellett fizetni a központi irodának.

A központi irodának jogában állt az eladásokat helyszínre fuvaroztatni, amelynek költsége a központi irodát terhelte.

Rögzítették továbbá, hogy a megállapodásból felmerülő vitás kérdésekben a felek alávetették magukat a pécsi kir. járásbíróóság illetékességének.¹³

A törvényszék a becsatolt okiratok tartalma alapján a következő tényállást állapította meg. A panaszlottak 1934. június 10-én egy megállapodást létesítettek, amelynek lényege, hogy

¹² MNL BML. 50825/III.1934. In P. 4224/1934.

¹³ MNL BML. p.4224/1934.

a gyártott téglát és cserepet az általuk közösen megállapítandó egységes áron fogják eladni, megállapítva azt a kontingentális arányszámot, amelynek figyelembevételével az eladásokat megkötik, illetve az általuk eladott anyagok vételárát, továbbá az elért hasznot felosztják. Az egységes eladás megvalósítása végett közös eladási irodát létesítettek, megjelölve a szerződésben, hogy az eladási iroda felállításával és vezetésével a Tausz Gyula Bankházat bízzák meg.

A panaszkérvényhez csatolt okirat tartalmából kitűnt, hogy ez az okirat, ami 1934. június 15-én kelt, kartellszerű megállapodásokat nem tartalmazott. A kereskedelemügyi miniszterhez benyújtott példányát csak a három panaszlott írta alá. A hivatkozott okiratokat a panaszlottak 1934. július 6-án be is mutatták a kereskedelemügyi miniszternek.

A törvényszék megállapította, hogy a panaszlottak az 1931. évi XX. tc. 14. § 1. bekezdésének 1. pontjában meghatározott mulasztást elkövették a szerződés elkésett bemutatásával, amelynek következtében pénzbírságot szabott ki. Azt is megállapította a bíróság, hogy a panaszlottak által létrehozott kartellszerződés érvényesen az okirat aláírása napján jött létre. E szerződésnek Tausz Gyula Bankházára vonatkozó része mindössze csak abból állt, hogy a szerződés megjelölte Tausz Gyula Bankháza személyében azt, akire a panaszlottak a közös eladási iroda vezetését bízzák. Ebből kifolyólag közömbös volt a panaszlottak azon védekezése a mulasztásuk igazolása tekintetében, hogy Tausz Gyula ezt a szerződést csak később, 1934. június utolsó napjaiban írta alá. A panaszlottak maguk sem tartották a kartell-megállapodásuk érvényességére kihatónak azt a körülményt, hogy Tausz Gyula Bankháza az eladási iroda vezetését vállalja-e, vagy sem, bizonyítja a panaszlottaknak az az eljárása, hogy a szerződést Tausz Gyula beleegyező nyilatkozatának rávezetése nélkül mutatták be a kereskedelemügyi miniszternek. A bíróság megállapította, hogy a szerződés 1934. június 10-én érvényesen létrejött, és ezt a panaszlottak az 1931. évi XX. tc. 2. § 1. bekezdésben meghatározott 15 nap alatt nem mutatták be, amelynek következtében a bíróság rendbüntetést szabott ki.

A törvényszék az 1934. június 15-én kelt okirat vonatkozásában nem látta megállapíthatónak, hogy a panaszlottak ezen megállapodás határidőn túl történő benyújtásával elkövették volna az 1931. évi XX. tc. 14. § 1. bekezdés 1. pontja szerinti kereskedelmi vétséget. Ugyanis ez az okirat kartellszerű rendelkezést nem, csupán a kartellszerződéshez kapcsolódó végrehajtási rendelkezéseket tartalmazott. A törvényszék a rendbüntetés nagyságának megállapításánál az 1931. évi XX. tc. 14. § 2. bekezdésében meghatározott körülményeken kívül figyelembe vette továbbá, hogy a panaszlottak mulasztása csekély mértékű, ugyanis a szerződés bemutatásával mindössze 11 napot késtek.¹⁴

A kartellekkel kapcsolatos jogesetek többségében a bemutatás elmulasztása miatt indított eljárásról volt szó. A kartellrendészeti jog körébe tartozott a rendbíróság kiszabása a kartell-törvény rendelkezései alapján. Ebben az esetben a miniszter kizárólagos joga volt az eljárás megindításáról dönten. Az eljárás lefolytatására a kereskedelmi vétségek esetében követendő alaki szabályokat kellett alkalmazni.¹⁵ A bemutatott jogeset alapján nyomon követhető az eljárás lefolytatása, az igazolási kérelem benyújtása és a bizonyítás és végezetül pedig az ítélethozatal.

¹⁴ MNL BML. p.4224/1934/3. sz.,

¹⁵ Lásd: 68.400/1914. I. M. rendelet. Dobrovics Károly: *A kartellek helyzete és működése Magyarországon*. Budapest, 1934, Hellas-nyomda rt., 209–214. p.

A kartell törvény a kereskedelmi minisztert tette meg a kartellek felügyeleti hatóságává. Ennek keretében megvizsgálhatta azt, hogy a kartell a közérdekre és a közjóra veszélyes magatartást tanúsított-e, vagy sem. A kartellkérdés szabályozását alapvetően befolyásolta a háborút követő gazdasági helyzet és a kormányzat fellépése az árak szabályozása kapcsán. A kartellek feletti hatósági kontroll egyik eszköze volt a bejelentési kötelezettség szabályozása. A kartellek szabályozását jelentős mértékben befolyásolták a korabeli gazdaságpolitikai célok, amelynek következtében a magyar kartell törvény a közérdek védelme érdekében elsősorban a kartellközjog (kartelldeliktumok) szabályozására törekedett.